

GAZETECİ VELİD EBÜZZİYA'NIN TÜRK BASINININ GELİŞİMİNE KATKILARI¹

Neslihan KILIÇ*

ÖZET

Bu makalede basın tarihimizin önemli simalarından Velid Ebüzzîya'nın Türk Basınının gelişimine katkıları ele alınmıştır. Gazeteci ve matbaacı Ebüzzîya Mehmet Tevfik Bey'in oğlu olarak 1882'de doğan Velid Ebüzzîya 1912 yılında Paris'e Siyasal Bilgiler eğitimi için gitmiş, burada Fransa'nın ünlü gazetelerinden *Le Temps* ve *Le Figaro*'da stajyer muhabir olarak çalışmıştır. Velid Ebüzzîya, Fransa'da öğrendiği teknik gelişmeleri ilk olarak babasının çıkarttığı gazetelerde uygulamıştır. Velid Ebüzzîya'nın *Tasvir-i Efkâr*'da harita, resim, karikatür ve fotoğraf gibi görsel malzemeleri oldukça yoğun kullanması, o güne kadar görsel öğelere pek de yer vermeyen Türk Basınına derinden etkilemiştir. Çift taraflı seri baskı imkânını sağlayan rotatif baskı makinasının ülkemizde ilk olarak Ebüzzîya Matbaasında kullanılması da Velid Ebüzzîya'nın basın tarihimize katkıları çerçevesindedir. Ayrıca çıkartmış olduğu *Tasvir-i Efkâr* ve *Tevhid-i Efkâr* gazeteleri bir okul işlevi görmüş, aralarında Abidin Daver, Sedat Simavi, Burhan Felek, Zekeriya Sertel ve Ahmet Cemalettin Saraçoğlu gibi basın tarihimizin önde gelen isimlerinin bulunduğu pek çok gazeteci Velid Ebüzzîya'nın yanında yetişmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Basın Tarihi, Velid Ebüzzîya, Tasvir-i Efkâr, Tevhid-i Efkâr, Ebüzzîya Matbaası.

JOURNALIST VELİD EBÜZZİYA'S CONTRIBUTIONS TO THE DEVELOPMENT OF TURKISH PRESS

ABSTRACT

In this article, the contributions of Velid Ebüzzîya, one of the most important figures of our press history, to the development of the Turkish Press is discussed. Born in 1882 as the son of journalist and printer Ebüzzîya Mehmet Tevfik Bey, Velid Ebüzzîya went to Paris in 1912 to study Political Science, where he worked as an intern reporter at the famous French newspapers *Le Temps* and *Le Figaro*. Velid Ebüzzîya first applied the technical developments he learned in France in his father's newspapers. Velid Ebüzzîya's intense use of visual materials such as maps, paintings, cartoons and photographs in *Tasvir-i Efkâr* has deeply affected the Turkish press, which did not include much visual elements until that day. The use of the rotary printing machine, which provides double-sided serial printing, in our country for the first time in Ebüzzîya Printing House is also within the framework of Velid Ebüzzîya's contribution to our press history. In addition, the newspapers *Tasvir-i Efkâr* and *Tevhid-i Efkâr* which he published served as a school, and many journalists such as Abidin Daver, Sedat Simavi, Burhan Felek, Zekeriya Sertel and Ahmet Cemalettin Saraçoğlu grew up next to Velid Ebüzzîya.

Keywords: Turkish Press History, Velid Ebüzzîya, Tasvir-i Efkâr, Tevhid-i Efkâr, Ebüzzîya Printing House.

¹ Bu makale, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalında Prof. Dr. Nurettin GÜZ danışmanlığında yürütülen "Abdurrahman Velid Ebüzzîya: Dönemi ve Gazeteciliği" başlıklı doktora tezinden istifadeyle üretilmiştir.

* Dr., nsevenkiliç@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6742-6442, Makalenin Geliş Tarihi: 21.07.2019- Makalenin Kabul Tarihi: 27.10.2019

GİRİŞ

Bu çalışmanın konusu basın tarihimizde önemli bir yere sahip Velid Ebüzziya'nın Türk Basınının gelişimine olan katkılarıdır. Babası Mehmet Tevfik Ebüzziya'nın izinden giderek aktif bir gazetecilik sergileyen Velid Ebüzziya, Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanıp, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu, siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda atılan adımlarla devletin yapısının yeni temeller üzerine oturtulmaya çalışıldığı bir dönemde gazetecilik yapmıştır. 1912'de babasının yanında gazeteciliğe başlayan Velid Ebüzziya, 1925'te çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu'na kadar aktif gazeteciliğe devam etmiştir.

Velid Ebüzziya'nın aktif gazetecilik yaptığı dönem oldukça çalkantılı bir dönemdir. Bir taraftan 600 yıllık bir İmparatorluğun çöküşü, diğer taraftan Milli Mücadele sonrası yeni bir devletin kurulması, dönemin siyasi atmosferini derinden etkilemiş, bu durumun basın tarihimize de çeşitli açılardan yansımaları olmuştur.

Basın tarihimizde "kamuoyunu Milli Mücadele'ye hazırlayan gazeteci" olarak bilinen Velid Ebüzziya, Milli Mücadele'ye gerek yazılarıyla gerekse aksiyoner kişiliğiyle destek vermiştir. Nitekim Velid Bey, Milli Mücadele'nin başarıya ulaşmasında göstermiş olduğu yararlılıklardan dolayı İstiklal Madalyasıyla da taltif edilmiştir (Tevhid-i Efkâr, 27 Şubat 1924:1).

Gazete sahipliği (*Tevhid-i Efkâr*) ve yazar kimliğiyle dönemin üç önemli gazetecisinden biri olan (diğer ikisi Hüseyin Cahit (YALÇIN) ve Ahmet Emin (YALMAN)) Velid Ebüzziya, Türk Basınının gelişimine çeşitli açılardan katkılarda bulunmuştur. Bu makalede Velid Ebüzziya'nın Türk Basınına olan katkıları iki ana başlık altında ele alınacaktır. Birincisi; Avrupa'da öğrenmiş olduğu modern gazetecilik tekniklerini kendi çıkartmış olduğu gazetelerde uygulaması ve bu durumun diğer gazeteler için örneklik oluşturmasıdır. İkincisi de; çıkartmış olduğu gazetelerin dönemin gazetecileri için bir okul işlevi görmesi ve pek çok gazetecinin yetişmesine imkân vermesidir.

Araştırmaya temel olan kaynak Velid Bey'in çıkartmış olduğu gazetelerdir. Bununla birlikte dönemin diğer süreli yayımlarına da başvurulmuştur. Bu materyallerin temininde de başta İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığındaki Süreli Yayınlar Arşivi olmak üzere Hakkı Tarık Us Dijital Kütüphanesi ile Milli Kütüphane-Dijital Süreli Yayınlar kısmından özellikle istifade edilmiştir.

Çalışma, basın tarihini doğrudan ilgilendirdiğinden, basın tarihiyle ilgili eserler de birinci dereceden yararlanılan kaynaklar mesabesinde.

Velid Bey'le aynı dönemde yaşamış kişiler tarafından kaleme alınan hatırat ve otobiyografi kitapları da başvuru kaynakları arasındadır.

Ziyad Ebüzziya tarafından İslam Araştırmaları Merkezi'ne (İSAM) bağışlanan ve Ebüzziya Ailesiyle ilgili oldukça zengin materyaller içeren Ziyad Ebüzziya Evrakı (İSAM ZE) ile İstanbul Şehir Üniversitesi Taha Toros Arşivi (İŞÜ TTA) çalışmaya katkı sağlayan diğer kaynaklardır.

1. VELİD EBÜZZİYA'NIN HAYATI

Velid Ebüzzîya, üç kuşak gazeteci yetiştirmiş ünlü Ebüzzîya Ailesinin bir ferdi olarak 1882 yılında² İstanbul, Sultanahmet, Toprak Sokak'ta doğmuştur (İSAM ZE 552). Tam adı Abdurrahman Velid Ebüzzîya'dır. Ancak literatürde daha ziyade Velid Ebüzzîya şeklinde kullanıldığından biz de çalışmamızda bu şekilde kullanmayı tercih ettik. Gazeteci ve matbaacı Ebüzzîya Mehmet Tevfik Bey'in küçük oğludur. Annesi de babası gibi Koçhisar'ın Esbkeşan Hacı Hasanoğulları Ailesine mensup Adviye Hanım'dır (İSAM ZE 343).

Eğitim hayatına Bakırköy'de Behram Ağa İlk Okulunda başlayan Velid Ebüzzîya, 1893 yılında ağabeyinin de öğrenim gördüğü Mekteb-i Sultânî'ye (Galatasaray Lisesi) kaydolmuştur (İSAM ZE 552).

9. sınıfta iken babası Mehmet Tevfik Bey ile Galatasaray Lisesinin son sınıfında okuyan ağabeyi Talha Bey, 10 Nisan 1900'de Konya'ya sürgün edilmiştir. Bu durum Velid Ebüzzîya'nın eğitim hayatını da olumsuz etkilemiş ve kendisi Galatasaray Lisesinden uzaklaştırılarak 1900 yılında göz hapsine alınmıştır (Ebüzzîya, 1994:371).

Velid Ebüzzîya eğitim konusunda çeşitli mahrumiyetlerle karşılaşmasına rağmen geceleri gizlice evlerinin yakınındaki Fransız Frerler Mektebinin³ (Bakırköy Notre dame du Rosaire Fransız Koleji) duvarından atlayarak bu okuldaki papazlardan ders almaya başlamış ve bu sayede Fransızcasını ilerletmiştir (İSAM ZE 341.7) Annesinin tahsilli ve Arapçaya vakıf bir kimse oluşu eğitimine olumlu katkıda bulunmuş, gerek annesinin gerekse kendisinin gayretleriyle Arapça, Farsça ve Almanca öğrenmiştir. Konya'da sürgünde bulunan babasından da mektupla dil ve edebiyat derslerini almıştır (İŞÜ TTA 001641062010).

Göz hapsinin sona ermesinden sonra Galatasaray Lisesine tekrar müracaat etmiş ancak olumlu bir cevap alamayınca Fransız Saint-Benoit Lisesine başvurarak lise eğitimini burada tamamlamıştır (Ebüzzîya, 1994:371). Velid Bey'in lise eğitimini tamamladığı tarih olarak çeşitli kaynaklarda 1908 tarihi gösterilmekle birlikte Mithat Cemal Kuntay, Velid Bey'in 1904 tarihinde Mekteb-i Hukukta öğrenci olduğu bilgisini vermektedir (Kuntay, 1945:34).

² Biyografik çalışmaların en büyük handikabı çeşitli kaynaklarda farklı bilgilerin yer almış olmasıdır. Aynı durum Velid Ebüzzîya'nın doğum tarihi için de geçerlidir. Nitekim çeşitli kaynaklarda Velid Ebüzzîya'nın doğum tarihi ile ilgili olarak 1881, 1882, 1884 gibi farklı tarihler yer almaktadır. Bu durum genellikle Hicri tarihin Miladi tarihe çevrilmesindeki hatalardan kaynaklanmakla birlikte bazen de belge eksikliği buna sebep olmaktadır. 1923 tarihli İstanbul İstiklal Mahkemesi tutanaklarında Velid Ebüzzîya mahkemedeki savunmasında 41 yaşında olduğunu ifade etmektedir. Buradan Velid Bey'in doğum tarihinin 1882 olduğu sonucunu çıkartmak mümkündür.

³ 1930'lu yıllara kadar Fransız Okulu olarak kullanılan bina daha sonraları çeşitli kurumların kullanımına tahsis edilmiştir. Günümüzde ise Bakırköylü Sanatçılar Derneği tarafından kullanılmaktadır.

Velid Bey, Duyûn-i Umûmiyye İdaresi Tercüme Kaleminde açılan memurluk sınavını iyi derecede Fransızcasıyla kazanarak 1906'da memuriyete başlamış ve hukuk eğitimini yarıda bırakmıştır (Kuntay, 1945:34). 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanıyla çıkartılan genel aflla babası ve ağabeyi, 2 Ağustos 1908'de Konya'dan dönmüşler ve aile meslekleri olan matbaacılığa yeniden başlayarak Ebüzziya Matbaasını kurmuşlardır (Kut, 2003:114). Bu arada Tefvik Bey, yarım kalan hukuk eğitimini tamamlaması için Velid Bey'i 1910'da Paris'e göndermiştir (İSAM ZE 552). Velid Bey, üçüncü sınıftan başladığı hukuk eğitimini Paris Üniversitesi Hukuk Fakültesinde tamamlamış diğer taraftan da Sciences Politiques'ta siyasi bilgiler eğitimi almıştır. Böylece Velid Bey, çift diploma sahibi olmuştur (Kuntay, 1945:36).

Aileden gelen gazetecilik merakı Velid Ebüzziya'yı Paris'te de boş bırakmamış ve Velid Bey, bir taraftan eğitim hayatını sürdürürken diğer taraftan da Fransa'nın ünlü gazetelerinden *Le Temps* ve *Le Figaro*'da stajyer muhabir olarak çalışmış, 1912'de İstanbul'a dönmüştür (Ebüzziya, 1994:371).

Ekim 1912'de babası Tefvik Ebüzziya'nın çıkarttığı *Yeni Tasvir-i Efkâr*'da çalışmaya başlayarak aktif gazeteciliğe adım atmıştır (Tasvir-i Efkâr, 10 Teşrinievvel 1912:1). Ancak Velid Bey'in bu dönemde gazeteye katkısı doğrudan yazılarıyla değil özellikle Fransa'daki gazetelerde gördüğü şekil ve teknik açısından bir takım yenilikleri gazeteye kazandırmak yönüyledir. O güne kadar görsel öğelere pek de yer vermeyen Türk Basını, Velid Bey'in *Tasvir-i Efkâr*'da harita, resim, karikatür ve fotoğraf gibi görsel malzemeleri oldukça yoğun kullanmasından etkilenmiş ve bu öğelere yer vermeye başlamıştır.

Bununla birlikte Tefvik Bey, Velid Bey'e bir fırsat tanımış ve böylece 8 Aralık 1912 tarihli *Tasvir-i Efkâr*'ın 612. sayısında "*Yine Fırsatlar Kaçırılmış Olmayalım!*" başlıklı yazısıyla, Velid Bey'in "Ebüzziyazade" imzalı ilk yazısı yayınlanmıştır. 14 Şubat 1913 tarihli *Tasvir-i Efkâr*'da ise Napoleon ile ilgili bir yazı dizisi yine "Ebüzziyazade" imzasıyla çıkmıştır (Tasvir-i Efkâr, 14 Şubat 1913:3).

Mehmet Tefvik Bey, sürgünde iken kullanmaya başladığı "Ebüzziya" ismini hayatının sonuna kadar muhafaza etmiştir. Velid Bey de ilk yazısını babasına hürmeten "Ebüzziyazade" imzasıyla yayınlamış ve O da babası gibi hayatının sonuna kadar bu ismi kullanmıştır. Bununla birlikte 1918'e kadar devam eden sonraki süreçte Osman Vehbi ve Ömer Vasfi gibi müstear isimlerle de çeşitli haber ve yazılar kaleme almıştır.

Babasının 1913'te vefatından sonra, ağabeyi Talha Bey ile *Tasvir-i Efkâr*'ın sorumluluğunu devralmış, Talha Bey idari işleri, Velid Bey de yazı işlerini yürütmüşlerdir (Koçu, 1967:4868). Bu yıllarda gazetenin başyazarı sıkı bir İttihatçı olan Yunus Nadi'dir. Ancak babalarının aksine iki kardeşin İttihat ve Terakki hareketine mesafeli duruşları Yunus Nadi'nin *Tasvir-i Efkâr*'dan ayrılmasıyla sonuçlanmıştır (Karaca, 1994:24).

Bu dönemde birbiri ardına değişen hükümetler, ilan edilen sıkıyönetimler, ekonomik dar boğaz, İttihat ve Terakki Fırkası ile Hürriyet ve İtilaf Fırkası arasındaki çekişmeler, yeni patlak veren I. Dünya Savaşı ve uygulanmaya başlanan ağır sansür, gazeteciliği çok güç ve tehlikeli bir hale getirmiştir. Böylesi zor bir dönemde baba yadigarı *Tasvir-i Efkâr* defalarca kapatılmış, her defasında da o dönemde kapatılan gazetelerin başvurduğu bir tedbirle, ellerinde bulundurdukları yedek imtiyazlarla kapanan gazetenin adını değiştirerek yayın hayatına devam etmişlerdir. Bu süre zarfında gazete *Yeni Tasvir-i Efkâr*, *Tasvir-i Efkâr*, *Tasfir-i Efkâr*, *Tesvir-i Efkâr*, *Tefsir-i Efkâr*, *İntihâb-ı Efkâr* ve *Tevhid-i Efkâr* gibi isimler altında yayınlanmıştır (Yazıcı, 2011:138).

Milli Mücadele'ye destek veren pek çok kişinin, daha sonra yeni devletin kurulmasında ve yapılan çeşitli uygulamalar karşısında farklı düşünceleri olmuştur. Siyasi konjonktür henüz bu farklılıklara tahammül zeminine sahip olmadığından, yeni devletin bir takım uygulamaları karşısında farklı düşünceleri seslendirenler muhalif olarak konumlandırılmıştır. Velid Bey de bu durumdan payına düşeni almış ve dönemin muhalif bir gazetecisi olarak konumlandırılmıştır. Yeni devletin kimi icraatlarını eleştiren ve aralarında Velid Bey'in de bulunduğu gazeteciler Şeyh Said isyanına zemin hazırlamakla itham edilmiş ve Şark İstiklal Mahkemelerinde çeşitli suçlamalarla yargılanmışlardır. Yakın tarihimizde pek çok örneği görülen ve hukuki olmaktan ziyade siyasi yönü ağır basan bu yargılamalar sonucunda başta Velid Bey olmak üzere Hüseyin Cahit, Ahmet Emin gibi dönemin önde gelen pek çok gazetecisi, gazetecilik mesleğine ara vermek zorunda kalmışlardır. Bu çerçevede Velid Bey de 1925'ten 1934'e kadar gazeteciliğe ara vermiş, 1934'te *Zaman* gazetesine gazeteciliğe yeniden dönmüştür. 1936'da *Zaman* gazetesini devrederek bir müddet kenara çekilmiştir. 1940'ta kardeşi Talha'nın oğlu Ziyad'ın kurduğu *Tasvir-i Efkâr*'da tekrar başyazarlığa başlamış ancak siyasi atmosferin uygun olmamasının gazeteye zarar getirebileceği endişesiyle bir müddet sonra bu gazetede yazılarına da son vermiştir (G.R, 1945:269).

Vefatıyla ilgili olarak gazetelerde yer alan bilgiye göre Velid Bey, yaklaşık bir ay boyunca zatürre hastalığıyla mücadele etmiş, durumu ağırlaşınca vefatından on beş gün önce Beyoğlu Alman Hastanesine kaldırılmıştır (Akşam, 13 Ocak 1945:1; Cumhuriyet, 13 Ocak 1945:1). Velid Bey, 12 Ocak 1945 günü saat 16.30'da zatürreye bağlı kalp yetmezliğinden vefat etmiştir (Fen ve Sanat Ansiklopedisi, 1 Şubat 1945:3).

Cenazesinde bizzat bulunan Reşat Ekrem Koçu'nun aktardığına göre büyük bir kalabalığın katıldığı cenazesi Beyazıt Camii'nden kaldırılmış, Yenikapı İstasyonuna kadar getirilmiş, buradan Bakırköy'deki aile kabristanına götürülerek defnedilmiştir (Koçu, 1967:4869). *Zaman* içinde İstanbul'un genelinde yapılan yol genişletme çalışmalarından dolayı Bakırköy'deki mezarlık alanında da bir düzenleme yapılmış ve aile mezarlığı kaybolmuştur (<http://www.arkitera.com/haber/13081/gecmisin-modern-mimarisi---4--bakirkoy> Erişim tarihi 03.05.2018).

2. VELİD EBÜZZİYA'NIN GAZETECİLİĞİ

Velid Bey gazetecilik mesleği ve gazetelerin misyonuyla ilgili görüşlerini çeşitli yazılarında farklı vesilelerle dile getirmiştir.

Malta sürgünü dönüşü gazeteciliğe yeniden başlayan Velid Bey, 2 Haziran 1921 tarihinde ilk sayısını çıkarttığı *Tevhid-i Efkâr*'da gazetecilik mesleğiyle ilgili görüşlerini oldukça net bir şekilde açıklamıştır. Yazısına “*Bir seneyi tecavüz eden mahrumiyet devresinden sonra bugün yine gazetecilik hayatına atılıyoruz. Gazetecilik haddi zatında dünyanın en güç mesleklerinden biridir*” ifadeleriyle başlayan Velid Bey, yazısının devamında gazeteciliğin çeşitli tehlikeleri içinde barındıran bir meslek olduğunu ancak bu mesleği hakkıyla yapma şerefine erişmiş olan bir kişinin kolay kolay bu mesleği bırakamayacağını ifade etmiştir.

Memleketin irfanına en büyük hizmetin okuyuculara doğru bilgi vermek suretiyle olacağına inanan Velid Bey, gazeteciliğin bu yönüyle kutsal bir meslek olduğunu, savaşta ülkesini koruyan bir askerin yapmış olduğu görev ne kadar şerefliyse, gazeteciliğin de o kadar şerefli bir meslek olduğunu dile getirmiştir.

Velid Bey, bünyesinde çeşitli tehlikeleri barındırmakla birlikte gazeteciliğin bir tutku olduğunu, nitekim babası Tevfik Bey'in bu yolda türlü sıkıntılara maruz kalsa da ömrünün son nefesine kadar gazeteciliğe devam ettiğini, son nefesini son yazısını gazeteye gönderdikten sonra verdiğini ifade etmiştir.

Kendisinin on yıldan beri basın âleminin içinde yer aldığını, bu süre zarfında çeşitli sıkıntılara maruz kalsa da bu yoldan dönmeyeceğini, her zaman için hakkı seslendireceklerini, hakkın en nihayetinde karşılık bulacağını belirten Velid Bey, yazısını şu cümleyle sona erdirmiştir. “*Tevhid-i Efkâr yalnız menafi-i milliye ve diniyyeye hizmetten ibaret olan mesaisine kemal-i sıdk ve hulus ile bugünden itibaren başlıyor*” (*Tevhid-i Efkâr*, 2 Haziran 1921:1).

Velid Bey, gazetecilik mesleğini hiçbir zaman kişisel fayda sağlama aracı olarak görmemiştir. Nitekim İkinci Lozan görüşmelerinde Türk heyeti içinde yer alan gazetecilere, masrafları için günlük yevmiye ve yolluk şeklinde bir ödenek ayrılmış ancak Velid Bey, milletin hazinesinden ayrılan bu ödeneği kabul etmemiştir. Lozan'daki görüşmeleri gazeteci sıfatıyla takip edeceğini, bunu okuyucuya duyurarak, gazetenin satış yapacağını ifade etmiş ve diğer gazetecilerin aksine yüklü miktarda olan bu ödeneği kabul etmemiştir (*Tevhid-i Efkâr*, 19 Nisan 1923:1).

Velid Bey'i dönemin diğer gazetecileriyle mukayese etme açısından şu bilgi önem arz etmektedir. Birinci Lozan görüşmelerinde yer alan gazeteci Hüseyin Cahit Bey, kendisine günlük 50 Frank kardeşine de aylık 400 Frank ödenek verilmesini talep etmiş, bu talebin kabul edilmemesi heyet içinde bir gerginliğe yol açmıştır. Ayrıca Hüseyin Cahit Bey, konferansın serencamını ilk elden takip eden bir kişi olması sebebiyle, konferanstaki kimi bilgileri kendi şahsi menfaati için kullanmış ve

İstanbul'daki döviz spekülatörleriyle iş birliği yaparak İngiliz Lirasının Türk parası karşısındaki dalgalanmasından yararlanmaya çalışmıştır (Tevhid-i Efkâr, 5 Mayıs 1923:1). Bu örnekler dikkate alındığında Velid Bey'in duruşunu takdir etmemek mümkün değildir.

Velid Bey, gazeteciliğin önemli misyonlarından olan, basının halk adına denetim görevini ifa etmesini (Güz, 2005:27) “*Gazetecilik itibarıyla en mühim addettiğimiz vazifemizi ifaya yani devâir-i devletin bu kadar yolsuz icraatını tenkide mecburiyet gördük*” ifadeleriyle dile getirmiştir (Tevhid-i Efkâr, 5 Teşrinievvel 1923:1).

Basının bütün toplumlar için önem arz ettiğini ancak Türk toplumu için daha önemli olduğunu söyleyen Velid Bey'e göre, bu durumun çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Ancak bu sebepler içinde en önemlisi Türk toplumunun genel olarak eğitim seviyesinin yetersizliği ve ülkede okur-yazar oranının düşük olmasıdır. Bu durumdan dolayı toplum, bilgi açığını günlük gazeteler üzerinden kapatmaktadır.

Ayrıca gazetelerin kitaplara oranla fiyatının ucuz olması, zengin-fakir ayrımı olmaksızın herkesin ulaşabileceği bir kaynak konumunda olması, gazetelerin Türk toplumu açısından da önemini arttırmaktadır.

Velid Bey, basının, kitlelere ulaşma gücünün sağlıklı bir şekilde kullanılması durumunda topluma önemli hizmetlerde bulunacağına aksi durumda ise toplumun bozulmasına yol açabileceğine inanmaktadır (Tevhid-i Efkâr, 30 Ağustos 1923:1).

Basını toplumun nabzını tutan en önemli araçlardan biri olarak gören Velid Bey'e göre ülkeyi yönetenlerin, gazetelerde yayınlanan eleştiri, şikâyet ve hoşnutsuzlukları, gazetecilerin düşüncelerinden ziyade toplumun genel kabulünün gazetelere bir yansıması olarak değerlendirmeleri gerekir. Üstelik bu şikâyetlerin farklı düşünce dünyalarına mensup çeşitli gazetelerde dile getirilmesi, durumun daha da dikkate alınmasını gerekli kılar (Tevhid-i Efkâr, 13 Eylül 1924:1).

Velid Bey, basının misyonunu hakkıyla yerine getirebilmesi için basın hürriyetinin önemine şu sözleriyle vurgu yapmaktadır;

“...Meşveretle, hâkimiyet-i milliye ile idare olunan memleketlerde hürriyetlerin en kıymetlisi, en lüzumlu hürriyet-i matbuattır. Hatta hürriyet-i matbuat olmayan yerlerde sair hürriyetler yani hürriyet-i şahsiye, hürriyet-i kelim, hürriyet-i içtima tamamıyla mefkuttur denilirse hiç mübalağa olmaz. Tarih tetkik edilsin muhtelif memleketlerde, muhtelif zamanlarda zuhur etmiş olan ihtilaller piş-i maan ve mütalaadan çekilsin, bütün bu vakada en büyük vazifeyi matbuatın ifa ettiği ve hürriyet-i matbuat ortadan kalktığı vakit ihtilal yapan memleketlerde istibdadın derhal avdet ettiği görülür...” (Tevhid-i Efkâr, 24 Eylül 1924:1).

Gazetecilik mesleğinin milletin faydasına olan işlere hizmet etmesi gerektiği yönündeki düşüncelerini ise Hüseyin Cahit Bey'in *Tanin* gazetesindeki yayın politikasını eleştirirken dile getiren Velid Bey, yazısında şöyle demektedir;

“...Herhalde Tanin'in bugün takip ettiği meslek mücahedemizde muvaffakiyetimizi isteyen milliyetperver bir gazeteye yakışacak meslek değildir. Refikimizin er geç bu hakikati anlamasını ve tebdil-i lisan etmesini beklemek hakkımızdır. Çünkü aksi takdirde memleketimizde gazeteciliğin her türlü garaz ve avezden salim ve yalnız memleketin menafine hadim bir kuvvet olarak teessüs edebileceğinden tamamıyla meyus ve nevmit olmak iktiza eder...” (Tevhid-i Efkâr, 2 Mart 1923:1).

Velid Bey, dönemin çalkantıları içinde gazetecilik yapmanın makuliyetini de zaman zaman sorgulamaktadır. Ona göre gazeteciliğin kendisine sağladığı hiçbir menfaat bulunmamaktadır. Mesleğinden tek beklentisi *“kema-i hulus ve samimiyetle dilimizin döndüğü kadar doğru yolu göstermektir. Zaten naçiz yazılarımızın üç beş kadirşinas kulağında yer bulabileceği ümididir ki bize bıkmadan usanmadan, her gün bu suretle kalbimizi dökmek kuvvetini veriyor”* (Tevhid-i Efkâr, 27 Mart 1923:1).

Yukarıda Velid Bey'in çıkartmış olduğu gazetelerin kamuoyunun beğenisini ve ilgisini kazandığı ifade edilmişti. Velid Bey, gazetecilik mesleğinin hakkıyla yerine getirilmesi durumunda, okuyucunun bu durumu takdir edeceğine ve kendileri için bu takdirin de paha biçilemez kıymette olduğuna inanmaktadır. Dönemin etkili isimlerinden ve bir dönem Milli Eğitim Bakanlığı ve İstiklal Mahkemesi Savcılığı görevlerini de yürütmüş Vasıf Bey ile Velid Bey arasında bir tartışma yaşanmıştır. Vasıf Bey, konuyu mahkemeye taşımış ve nihayetinde mahkeme Velid Bey'in beraatına hükmetmiştir. Beraat kararı, okuyucu nezdinde de büyük bir memnuniyet yaratmış ve gazeteye pek çok tebrik telgrafi ve mektubu gelmiştir. Velid Bey, okuyucunun yakın ilgisine teşekkür ettiği yazısında aynı zamanda bir gazeteci olarak da işini hakkıyla yapmanın okuyucular tarafından takdir edilmesinin haklı gururunu şu satırlarıyla dile getirmektedir;

“...Birinci Ceza Mahkemesinden istihsâl-i berâat etmemiz üzerine iki gündür pek muhterem zevât tâ matbaamıza kadar ihtiyâr-ı zahmetle tebrik lütfunda buldukları gibi birçok kâilerimiz de telefonla, mektupla, telgrafla hem de pek samimi surette izhâr-ı sürûr ediyorlar. Hem de tebrikâtta bulunuyorlar. Gerek aşınalarımızdan, gerek kâilerimizden gördüğümüz bu teveccühât ve taltifât bizim için kıymetine paha olmayacak kadar yüksektir. Gazetecilik hayatımızın en büyük ve yegâne mükâfatı da hakkımızda bu kadar umumi ve bu kadar samimi surette izhar olunan takdirâtıdır. Bu

tezahürat memleketimizde efkâr-ı umumiyeimizin ne kadar uyanık, hak ve adle ne kadar teşne olduğunu göstermek gibi pek teselli âvâr bir kıymeti de haizdir...” (Tevhid-i Efkar, 19 Teşrinisani 1924:1).

3. VELİD EBÜZZİYA’NIN TÜRK BASININA KATKILARI

Türk Basınına pek çok ilki getiren Velid Bey’in vefatından sonra kaleme alınan yazılarda, kendisini değerlendirirken kullanılan “*Babiali’nin Yüz Akı*” (İSAM ZE 343; İSAM ZE 341.7), “*Türk Matbuatının Yüz Akı*” (Koçu, 1967:4869; Hakimiyet, 12 Ocak 1956) şeklindeki nitelemeler bir abartıdan ziyade durum tespittir.

Velid Bey, esasen pek çok açıdan Türk Basınına katkıları olan bir isim olmakla birlikte burada konu iki ana başlık altında ele alınacaktır; Birincisi; gazetelerinin teknik özellikleri itibarıyla Türk Basınına katkıları. İkincisi de; çıkartmış olduğu gazetelerde çalışan basın emekçilerinin Velid Bey’in tezgâhından geçmesi. Bu yönüyle Velid Bey’in gazeteleri adeta bir “gazetecilik okulu” işlevi görmüştür.

3.1. Teknik Özellikler İtibarıyla Türk Basınına Katkıları

Gazeteci bir aileden gelen Velid Bey, babasının 1913’te vefatına kadar doğrudan gazete yönetiminde yer almamıştır. Babasının vefatından sonra ağabeyi Talha Bey ile o dönem çıkarttıkları *Tasvir-i Efkar*’ın yönetimini devralmışlar ve iki kardeş gazeteyi devam ettirmişlerdir. Ancak Velid Bey’in gazetecilik mesleğine yönelik doğrudan etkilerini 1912’de Paris’ten dönmesiyle birlikte görmek mümkündür.

1912’ye kadar babasının yönetimindeyken *Tasvir-i Efkar*’ın mizanpaj, sayfa yapısı ve gazetenin görsel özellikleri itibarıyla dönemin diğer gazetelerinden çok farkı bulunmamaktadır. Velid Bey, hukuk (ve siyasal bilgiler) eğitimi için Paris’te bulunduğu sıralarda zamanın önde gelen Fransız gazetelerinden *Le Temps* ve *Le Figaro*’da stajyer muhabir olarak çalışmış ve modern gazeteciliğin temel özellikleri hakkında bilgi sahibi olmuştur. Velid Bey’in bu gazetelerde Avrupa’nın modern gazetecilik tekniği konusunda bilgi sahibi olması, burada edindiği bilgi ve deneyimi Türk Basınına taşımasına imkân sağlamıştır. Bu yönüyle Velid Ebüzzîya’yı çağdaş Türk gazeteciliğinin kurucusu olarak kabul etmek mümkündür (Pıgar, 1982:24).

Günlük yazılarında kendisinden ve özel yaşamından neredeyse hiç bahsetmeyen Velid Bey, sadece bir yerde – o da oldukça kısıtlı bir şekilde- Türk Basınına olan katkılarından söz etmektedir. Cumhuriyetin ilanından sonra aydınlar arasında hız kazanan “modernleşme” tartışmalarında Velid Bey kimi yazarlar tarafından “mürteci” olarak nitelendirilmiştir. Esasen Cumhuriyet idaresinden ziyade Cumhuriyetin ilan ediliş biçimine ve Saltanatın kaldırılmasına rağmen yeni devletin saltanatvari bir yapıya bürünmesine getirdiği eleştirilerden dolayı Velid Bey hakkında çeşitli iddialar ve ithamlar ortaya atılmıştır. Velid Bey, bu iddialara cevap

niteliğinde kendisinin modernleşme karşıtı olmadığını tam tersine basın âlemindeki pek çok yeniliğin ilk defa kendisi tarafından ülkeye getirildiğini şu sözleriyle ifade etmiştir;

“...*Bilakis secaya-ı asliye-i milliyemizi muhafaza etmek şartıyla terakkiyât ve tekâmülat-ı garbiyenin iktibasına en ziyade taraftar olanlardan biri de biziz. Nitekim Tasvir-i Efkâr bu memlekette Meşrutiyet'ten sonra Avrupakâri müterakki gazetecilik usulünü vaz eden ilk ve yegâne gazetedir ve bugün Türkçe matbuatta görünen hüsn-ü tertip ve tab gibi inkişafât münhasıran Tasvir-i Efkâr'dan muktebestir. Kendi gazetemizde böyle Avrupa matbuatı terakkiyâtını alâ kader-il imkân tatbik ederek bütün Türkçe matbuata numune-i imtisâl olmuşken bizim herhangi bir inkişâfa mani olmak mesleğini takip ettiğimizi zan eylemek doğru olmasa gerektir...*” (Tevhid-i Efkâr, 28 Eylül 1923:1).

Bu alıntıdan da anlaşılacağı üzere Velid Bey, Meşrutiyet sonrası Türk Basınında Avrupa'nın modern gazetecilik tekniklerini kullanan ilk gazetenin *Tasvir-i Efkâr* olduğunu dile getirmekte ve Türk Basınındaki diğer bütün gazetelerin mizanpaj ve baskı tekniklerini kendi gazetesini örnek alarak oluşturduklarını belirtmektedir.

1912 yılına kadar memlekette yayınlanan gazetelerde görsel öğelere hemen hiç yer verilmemiştir. Dönemin gazeteleri üzerinde yapılacak kısa bir araştırma bu tespiti doğrular niteliktedir. Ancak Velid Bey'in Paris dönüşünden sonra çıkan gazetelere göz atıldığında *Tasvir-i Efkâr*'daki bu değişimin diğer gazetelere de bir örnek oluşturduğunu görmek mümkündür.

Bu değişimde en dikkat çekici unsur, daha önce gazetelerde kullanılmayan harita, resim, karikatür ve fotoğraf gibi görsel öğelerin artık gazetelerde yer almasıdır. Özellikle Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı'yla ilgili haberler, harita vb. görsel öğelerle okuyucuya aktarılmaya başlanmıştır. Nitekim bu değişimin bir belirtisi olarak da *Tasvir-i Efkâr* okuyucu nezdinde büyük bir ilgi görmüş, bu durum gazetenin tirajına da yansiyarak *Tasvir-i Efkâr* büyük satış rakamlarına ulaşmıştır (Til, 2015:346).

O güne kadar kimsenin aklına gelmeyen gazetelerde bir haritacı bulundurma usulünü ilk olarak Velid Bey kullanmaya başlamış ve askeri harekâtla ilgili bilgiler harita eşliğinde okuyucuya aktarılmıştır Velid Bey'in görsel öğeler içinde önem verdiği bir diğer unsur da karikatür ve temsili resimlerdir. Fotoğrafçılık ekipmanlarına kolay ulaşamadığı ve fotoğrafçılığın yaygın olmadığı bir zamanda haberin görsel malzemeyle okuyucuya aktarılmasında karikatür ve temsili resim oldukça önemli bir boşluğu doldurmuştur. Velid Bey, bu amaçla bir ilk olarak gazetesinde kadrolu ressam istihdam etmiş, konuyu nasıl çizeceğine dair ressama bilgi vererek oldukça etkili karikatürlere gazetesinde yer vermiştir. Dönemin

imkânları içinde karikatürist bulmak oldukça zor olduğu için Velid Bey meseleyi ressam üzerinden halletmeye çalışmış, çizdirdiği karikatürün altındaki yazıyı da kendisi kaleme almıştır (Til, 2015:346).

Tasvir-i Efkâr'da değil ama *Tevhid-i Efkâr*'da sıklıkla karşımıza çıkan bir not bulunmaktadır. Gazetede ki fotoğrafların altında “*Tevhid-i Efkâr Fotoğrafçısı*” notuyla çekilen fotoğrafın gazetenin foto muhabiri tarafından çekildiğine vurgu yapılmaktadır. Bu yönüyle Velid Bey, Türk Basınında foto muhabirliğini ihdas eden, olayları fotoğraflarla görüntüleyip sunan ilk gazetecidir (Kavas, 2008:57). Yine dönemin fotoğraf tekniğinde bir devrim olarak kabul edilen idarehanede karanlık oda ve klişehane kuran da Velid Bey'dir (Til, 2015:344).

Velid Bey, gazetelerin görsel öğelerle desteklenmesi esasına önem verdiği için kendisi de aynı zamanda iyi bir fotoğrafçıdır da. Lozan Konferansı sırasında barış imzalanırken kendisinin çektiği fotoğraflar ve Çanakkale cephesini fotoğraflaması Velid Bey'in foto muhabirliğinin göstergesidir.

Türk Basınında fotoğraf konusundaki ilklerde yine Velid Bey'in farkını görmek mümkündür. İstanbul'un havadan ilk defa fotoğraflanması, Şehzadebaşı Karakol baskınının fotoğraflanması, Ankara'nın başkent olma sürecinde yeni başkentin fotoğraflarla okuyucuya tanıtılması hep Velid Bey'in Türk Basınına katkıları çerçevesinde değerlendirilecek konulardır.

Velid Bey'in ilkleri gazetesinde sadece foto muhabiri istihdam etmekle kalmamıştır. İktisat muhabiri, spor muhabiri, dini işlerle ilgili meseleleri takip eden muhabir, dış politikayla ilgili muhabir, savaş muhabiri ve tayyarecilik muhabiri Velid Bey'in Türk Basınına getirdiği yeniliklerdir (Pıgar, 1982:25).

Velid Bey, çıkarttığı gazetelerde masa başı haberciliğe pek de itibar etmemiştir. Bir taraftan habere muhabir göndermesi diğer taraftan da özellikle Milli Mücadele sırasında kendisinin doğrudan cepheleri dolaşarak, Milli Mücadele'nin safahatı hakkında okuyucuyu bilgilendirmesi Velid Bey'in gazetecilik anlayışının Türk Basınına katkılarından (Tevhid-i Efkâr, 22 Kanunievvel 1921:1).

Velid Bey, Avrupa gazetelerinde spor haberlerinin belirli bir okuyucu kitlesine hitap ettiğini görmüş ve gazetelerinde “*İspor Şuûnu*” başlığı altında at yarışından, futbola, bokstan atletizme sporun pek çok dalıyla ilgili haberlere gazetelerinde yer vermiştir (Tevhid-i Efkâr, 8 Ağustos 1923:1). Öyle ki başta futbol olmak üzere Türk sporunun gelişimine katkılarından dolayı dönemin birkaç önemli spor kulübünden biri olan Galatasaray Terbiye-i Bedeniyye (Galatasaray Spor) Kulübü, *Tasvir-i Efkâr*'a çok erken tarihlerde (1914) bir kupa hediye etmiştir (Tasfir-i Efkâr, 3 Mayıs 1914:1; Tasfir-i Efkâr, 4 Mayıs 1914:1).

Velid Bey'in idaresindeki gazetenin büyük satış rakamlarına ulaşması, sadece spor haberlerine yer vermesinden kaynaklanmamıştır. Babasının idaresindeki *Tasvir-i Efkâr*, o güne kadar “ciddi” haberlere yer vermiş ve günlük hayata dair trafik kazası, cinayet, hırsızlık vb. haberler gazetede yer almamıştır. Velid Bey, Avrupa

gazetelerinde günlük hayata dair bu tarz haberlerin okuyucular üzerindeki etkisini gözlemlemiş ve dönüşte bu tarz haberlerin babasının idaresindeki gazetede yer almasını sağlamıştır. Bu durum kısmen ülkedeki diğer gazetelere de bir örnek oluşturmuştur.

Dönemin diğer gazeteleriyle mukayese edildiğinde belki ilk kez değil ama en azından bir süreklilik ve düzen içinde “tefrika”lara da gazetede oldukça sık yer verilmiştir. Edebiyat, polisiye roman, tarih vb. konulara dair gazetede yayınlanan yazı dizileri okuyucu nezdinde büyük kabul görmüştür. Bu durumu, okuyuculardan gazeteye gönderilen mektupların gazetede yayınlanmasından gözlemek mümkündür.

Gazeteci bir babanın iki oğlu olarak Talha ve Velid Beyler, babalarından sadece *Tasvir-i Efkâr*’ı değil aynı zamanda “Matbaa-i Ebüzzıya”yı da devralmışlar ve dönemin sayılı matbaalarından birine sahip olarak yayıncılık mesleğini sürdürmüşlerdir. Velid Bey, baskı tekniğinde de dönemin ilklerinden birine imza atmış ve çift taraflı seri baskı imkânını sağlayan rotatif baskı makinasını matbaasında kullanmıştır. O zamana kadar düz makinelerde basılan gazeteleri rotatif makinelerine aktarmış, Türkiye’ye ilk rotatif makinesini getiren kişi olmuştur (G.R, 1945:9; Koçu, 1967:4869; Pıgar, 1982:24).

3.2. Gazetelerinin Bir Okul İşlevi Görmesi İtibariyle Türk Basımına Katkıları

Velid Bey’in, matbaası ve gazetesi Türk gazetecilerden pek çok isme okul vazifesini görmüştür (Til, 2015:355; Pıgar, 1982:24) Bu durumu çeşitli hatıratlardan ve Velid Bey’in vefatından sonra onunla ilgili kaleme alınan yazılardan tespit etmek mümkündür.

Vefatından sonra Velid Bey ile ilgili izlenimlerini kaleme alanlardan biri Türk Basımın önde gelen isimlerinden Sedat Simavi’dir. Gazetecilik zevkini yalnız kendisine değil fakat pek çok arkadaşlarına da aşılayanın Velid Bey olduğunu ifade eden Simavi’ye göre Velid Bey modern Türk gazeteciliğinin kurucusu, temiz ve dürüst gazeteciliğin de timsaliydi (İSAM ZE 354).

Uzaktan akrabalık bağlarının da bulunduğu Babanzadelerden ünlü gazeteci ve siyasetçi Cihad Baban’a göre, Velid Bey’in başında bulunduğu gazeteler, dönemin gazetecileri için daima bir okul görevi görmüştür. Ankara Caddesi’nde irili ufaklı gazete sahiplerinden, kalem ve fikir mensuplarından ve gazeteciliğin teknik sahalarında çalışanlardan pek az kimse vardır ki, onun okulundan faydalanmamış, onun bol bol dağıttığı meslek heyecanından nasibini almamış olsun (İŞÜ TTA 001641061010).

Velid Bey’in Türk Basımına katkıları konusunda değerlendirmelerde bulunanlardan biri de Türk Basımında “Şeyhü’l-Muharririn” (Yazarların Üstadı) ünvanına sahip nadir gazetecilerden biri olan Burhan Felek’tir. 1919’da askerden terhis olduktan sonra *Tasvir-i Efkâr*’da spor muhabiri olarak göreve başlayan Felek, Velid Bey’in

ilk patronu olduğunu ama onun hiçbir zaman kendisine patronluk taslamadığını, her zaman bir baba şefkatiyle yaklaştığını söylemektedir. Meslekî anlamda Velid Beyden çok şey öğrendiğini ifade eden Felek “*gazeteci diye söküp gelen emekli neslin son ve nadir azasından Velid Bey merhumun ufulüyle artık bir devrin kapanmak üzere*” olduğunu dile getirmiştir (İŞÜ TTA 001520024006).

Meslek hayatına *Tasvir-i Efkâr* gazetesinde başlayan yazarlardan biri de Zekeriya Sertel'dir. Ona göre bu dönemde her ne kadar Yunus Nadi başyazar olsa da Velid Bey her gün yaptığı yeniliklerle gazeteye ruhunu veren kişidir (Sertel, 2001:44)

Kendisini Velid Bey'in yetiştirdiği sayısız meslek âşıklarından biri olarak nitelendiren diğer bir gazeteci Ahmet Cemalettin Saraçoğlu'dur. Yunus Nadi'nin *Tasvir-i Efkâr*'dan ayrılıp *Yeni Gün* gazetesini kurduğu bir dönemde, Ebüzziya kardeşler gazeteleri için yeni bir kadro tesisine girişmişler, bu arada Saraçoğlu da Ahmet Hilâli Bey'in referansı ile gazeteye Fransızca ve İngilizce mütercimi olarak girmiştir. Saraçoğlu, yazısının devamında mütercim olarak *Tasvir-i Efkâr*'daki ilk gününde Velid Bey'in kendisine şu sözleri söylediğini aktarmaktadır;

“...Yalnız mütercimlikle meşgul olmayın. Gazetecilik geniş, pek geniş bir faaliyet sahasını kucaklar. Mesleğe karşı merak ve alâkanızı ispat için her fırsattan istifade edin. İstihbarat, tashih, hatta tertip bir gazetecinin bilmek mecburiyetinde olduğu ihtisas şubeleridir. Burası bir mekteptir, bir feyiz ocağıdır. Çalışın, behemehâl muvaffak olursunuz...”(Saraçoğlu, 2009:91).

Velid Bey'in gazetesinin basın tarihimiz açısından bir okul işlevi görmesinin diğer bir örneği de gazetenin yazar kadrosunda yer alan veya gazetede zaman zaman yazıları yayınlanan kişilerin, dönemin etkin kalemleri olmasıdır. Yahya Kemâl, Ömer Rıza Doğrul, Ekrem Uşaklıgil ve Abidin Daver gibi isimler gazetede yazıları yayınlanan dönemin ünlü simalarındandır.

Velid Bey'in Türk Basınına katkıları konusunda belirtilmesi gereken bir diğer husus da basın tarihimizin ilk mesleki örgütlenmelerinden olan Matbuat Cemiyetine, 29 Mayıs 1919 tarihinden Malta'ya sürgün edildiği 27 Mart 1920 tarihine kadar başkanlık yapmış olmasıdır.(*Tasvir-i Efkâr*, 30 Mayıs 1919:1).

SONUÇ

Üç kuşak gazetecilik mesleğini icra eden Ebüzziya ailesinin bir ferdi olarak Velid Ebüzziya, Türk Basınının gelişimine çeşitli açılardan çok önemli katkılarda bulunmuştur.

Gazeteciliği, hayatının ayrılmaz bir parçası olarak gören Velid Bey, gazeteciliğin çeşitli tehlikeleri içinde barındıran bir meslek olduğunu ancak bu mesleği hakkıyla yapma şerefine erişmiş olan bir kişinin kolay kolay bu mesleği bırakamayacağını

ifade etmiştir. Velid Bey'e göre gazeteciliğin en önemli misyonu, basının halk adına denetim görevini yapmasıdır.

Türk toplumunun genel olarak eğitim seviyesinin yetersiz olması ve ülkede okur-yazar oranının düşük olmasından dolayı toplum, bilgi açığını günlük gazeteler üzerinden kapatmakta, bu durumda da ülkenin aydın kesimini oluşturan gazetecilere çok önemli görevler düşmektedir.

Velid Bey'e göre basın, kitlelere ulaşma gücünü sağlıklı bir şekilde kullanırsa, topluma önemli hizmetlerde bulunacak, aksi durumda ise toplumun bozulmasına yol açabilecektir.

Velid Bey Türk Basınının gelişimine sadece bir gazeteci olarak katkıda bulunmuş değildir. Siyasal Bilgiler eğitimi için bulunduğu Paris'te bir taraftan eğitimini tamamlamış diğer taraftan da Fransa'nın önde gelen gazetelerinden *Le Temps* ve *Le Figaro*'da stajyer muhabir olarak çalışmış ve dönemin gazetecilik teknikleriyle ilgili bilgi sahibi olmuştur. İstanbul'a döndüğünde babasının çıkartmış olduğu gazetede öğrenmiş olduğu bilgileri uygulama imkânını bulmuştur. Fransa'da tecrübe ettiği teknik gelişmeleri kendi gazetelerinde uygulaması ve böylece dönemin basını için bir örneklik oluşturması, Velid Bey'in Türk Basınının gelişimine yaptığı katkıların diğer boyutunu oluşturur.

1912 yılına kadar memlekette yayınlanan gazetelerde görsel öğelere hemen hiç yer verilmemiştir. O güne kadar gazetelerde kullanılmayan harita, resim, karikatür ve fotoğraf gibi görsel öğelerin Velid Bey'in çıkartmış olduğu gazetelerde sıklıkla kullanılması, basın tarihimiz açısından oldukça önemlidir. Nitekim Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı'yla ilgili haberlerin ve askeri harekâtla ilgili bilgilerin harita vb. görsel öğelerle okuyucuya aktarılması okuyucu nezdinde büyük bir ilgi uyandırmış, bu durum gazetenin tirajına da yansiyarak *Tasvir-i Efşkâr* büyük satış rakamlarına ulaşmıştır. Fotoğrafçılık ekipmanlarına kolay ulaşamadığı ve fotoğrafçılığın yaygın olmadığı bir zamanda haberin görsel malzemeye okuyucuya aktarılmasında karikatür ve temsili resim oldukça önemli bir boşluğu doldurmuştur. Velid Bey, bu amaçla bir ilk olarak gazetesinde kadrolu ressam istihdam etmiş, konuyu nasıl çizeceğine dair ressama bilgi vererek oldukça etkili karikatürlere gazetesinde yer vermiştir.

Türk Basınında fotoğraf konusundaki ilklerde de yine Velid Bey'in imzası bulunmaktadır. İstanbul'un havadan ilk defa fotoğraflanması, Şehzadebaşı Karakol baskınının fotoğraflanması, Ankara'nın başkent olma sürecinde yeni başkentin fotoğraflarla okuyucuya tanıtılması hep Velid Bey'in Türk Basınına katkıları çerçevesinde değerlendirilecek konulardır.

Velid Bey yine döneminde bir ilk olarak gazetesinde foto muhabiri, iktisat muhabiri, spor muhabiri, dini işlerle ilgili meseleleri takip eden muhabir, dış politikayla ilgili muhabir, savaş muhabiri ve tayyarecilik muhabiri istihdam ederek, gazetenin muhabir kadrosunda ihtisaslaşmaya giden ilk gazeteci olmuştur.

Velid Bey, Avrupa gazetelerinde spor haberlerinin belirli bir okuyucu kitlesine hitap ettiğini görmüş ve gazetelerinde “*İspor Şuûnu*” başlığı altında at yarışından futbola, bokstan atletizme sporun pek çok dalıyla ilgili haberlere gazetelerinde yer vermiştir. Nitekim Türk sporunun gelişimine katkılarından dolayı dönemin birkaç önemli spor kulübünden biri olan Galatasaray Terbiye-i Bedeniyye (Galatasaray Spor) Kulübü, *Tasvir-i Efşkâr*'a çok erken tarihlerde (1914) bir kupa hediye etmiştir. Bu yönüyle Velid Bey, kupa sahibi olan ilk gazetecimizdir.

Basım yayın faaliyetlerinin ülkemizde gelişmesinde Matbaa-i Ebüzziya'nın çok önemli katkıları olmuştur. Temelleri Namık Kemal'in kurmuş olduğu matbaaya dayanan Ebüzziya Matbaası, Velid Bey'in sevk ve idaresinde oldukça gelişmiştir. Velid Bey, Avrupa'dan büyük paralar ödeyerek getirdiği yeni baskı makinalarıyla Matbaa-i Ebüzziya'yı dönemin sayılı matbaalarından biri haline getirmiştir. O zamana kadar düz makinelerde basılan gazeteleri rotatif makinelerine aktarmış, Türkiye'ye ilk rotatif makinesini getiren kişi olmuştur. Çift taraflı seri baskı imkânını sağlayan bu teknikle ülkede basım ve yayın faaliyetlerinin nitelik ve nicelik yönünden artmasına önemli katkılarda bulunmuştur.

Aileden gelen gazetecilik geleneğiyle Velid Bey, gazete sahibi bir patron, başyazar, foto muhabiri, gazetenin yazı ve idare heyetinde almış olduğu görevlerle gazetecilik mesleğinin her aşamasında bulunmuştur. Bütün bunların yanında ayrıca basın tarihimizin ilk mesleki örgütlenmelerinden olan Matbuat Cemiyetine de 29 Mayıs 1919 tarihinden 27 Mart 1920 tarihine kadar başkanlık yapmıştır.

Velid Bey'in Türk Basın tarihine en önemli katkılarından biri de şüphesiz gazetelerinin bir okul işlevi görmesidir. Sonraki dönemde ismi ön plana çıkan Abidin Daver, Sedat Simavi, Burhan Felek, Zekeriya Sertel ve Ahmet Cemalettin Saraçoğlu gibi basın tarihimizin önde gelen isimleri Velid Ebüzziya'nın Türk Basınına kazandırdığı önemli gazeteciler olmuştur.

KAYNAKÇA

- Baban, Cihan. “Ebüzziya zade Velid”. İŞÜ TTA 001641061010.
Ebüzziya, Ziyad. (1994). “Ebüzziya, Velid”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 10.
Felek, Burhan. “Hadiseler Arasında”. İŞÜ TTA 001520024006.
G.R. (1945). Ebüzziya, Velid. Aylık Ansiklopedi, 9. İstanbul: İskit Yayınları.
Güz, Nurettin. (2005). Haberde Yönlendirme ve Kamuoyu Araştırmaları. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
Karaca, Emin. (1994). Cumhuriyet Olayı. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
Kavas, Uğur. (2008). Türkiye’de Basın Fotoğrafçılığının Görsel Tarihi–Osmanlı’dan 1960’a. Ankara: Rekmay Reklam ve Tanıtım.
Koçu, Reşat Ekrem. (1967). “Ebüzziya Velid”. İstanbul Ansiklopedisi, 9(132). İstanbul: Yayıncılık Matbaası.
Kuntay, Mithat Cemal. “Ebüzziya Tevfik ve Oğlu Velid Ebüzziya”, İŞÜ TTA 001641062010.
Kuntay, Mithat Cemal. (1945). “Ebüzziyazade Velid”. Fen ve Sanat Halk Ansiklopedisi.

Kut, Turgut. (2003). “Matbaa-i Ebüzziya”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 28.
Pıgar, Rağıp. (1982). “Abdurrahman Velid Ebüzziya”. Yeni Defne, 2 (13).
Saraçoğlu, Ahmet Cemaleddin. (2009). Gazeteler, Gazeteciler ve Olaylar Etrafında
Mütareke Yıllarında İstanbul. İstanbul: Kitapevi Yayınları.
Sertel, Zekeriya. (2001), Hatırladıklarım. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Simavi, Sedat. “Velid’i Kaybettik”. İSAM ZE 354.

Til, Enis Tahsin. (2015). Gazeteler ve Gazeteciler. Ankara: Cümle Yayınları.
Yazıcı, Nesimi. (2011). “Tasvîr-i Efkâr”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 40.

Arşiv:

İSAM ZE (İslam Araştırmaları Merkezi Ziyad Ebüzziya Evrakı) 341.7.

İSAM ZE 343.

İSAM ZE 552.

İŞÜ TTA (İstanbul Şehir Üniversitesi Taha Toros Arşivi) 001520024006.

İŞÜ TTA 001641061010.

Sürelî Yayınlar:

Akşam. (13 Ocak 1945).

Cumhuriyet. (13 Ocak 1945).

Hâkimiyet. (12 Ocak 1956).

Tasvir-i Efkâr. (1909-1920).

Tevhid-i Efkâr. (1921-1925.)

İnternet:

<http://www.arkitera.com/haber/13081/gecmisin-modern-mimarisi---4--bakirkoy> (Erişim
tarihi 03.05.2018).